



OILAVIY DISKURSNING INSON HAYOTI UCHUN AHAMIYATI

Egamberdiyeva I.A

ADCHTI dots

Annotatsiya: Ushbu maqolada oilaviy diskursning inson hayoti uchun ahamiyati keng tahlil qilinadi. Oilaviy diskurs, ya'ni oila a'zolari o'rtasidagi muloqot, insonning shaxsiy va ijtimoiy rivojlanishiga sezilarli ta'sir ko'rsatadi. Maqolada oilaviy muloqotning insonning psixologik holati, ruhiy salomatligi va umuman hayot sifatiga qanday ta'sir qilishi batafsil ko'rib chiqiladi. Oila – inson hayotidagi eng muhim ijtimoiy muhit bo'lib, uning asosiy vazifalaridan biri shaxsni hayotiy vaziyatlarga tayyorlash va to'g'ri qadriyatlarni singdirishdir. Maqola oilaviy diskursning nafaqat individual rivojlanish, balki jamiyat barqarorligidagi rolini ham yoritadi. Oilaviy muloqot jamiyatdagi umumiy ijtimoiy aloqalar va qadriyatlarning uzviyligini ta'minlaydi. To'g'ri yo'naltirilgan oilaviy diskurs esa insonlarning jamiyatdagi o'z o'rnini topishida va baxtli hayot kechirishida muhim rol o'ynaydi.

Kalit so'zlar: oilaviy diskurs, muloqot, shaxsiy rivojlanish, qadriyatlar, sotsiologik, psixoanalitik, qarindoshlik, shaxslararo munosabatlar.

“Oila” tushunchasi huquqiy, siyosiy, sotsiologik va psixoanalitik jihatdan muhokama qilinadi. Ushbu sohalarning har biri oila tushunchasiga katta ahamiyat beradi. Masalan, huquqiy ta'riflar ko'pincha qarindoshlikka asoslangan meros huquqlarini ta'kidlaydi, siyosiy ritorika esa ko'pincha oilani kuchli jamiyatning asosiy eelementi sifatida tasvirlaydi. Bundan tashqari, psixoanalitik qarashlar ko'pincha oilaviy aloqalarni ongsiz psixologik freymalar bilan bog'laydi. Kundalik hayotimizda ko'plab talqinlar va oilaviy dinamikaning mavjudligi tufayli qarindoshlik g'oyasi ko'pincha oddiy deb qabul qilinadi. Biroq



qarindoshlar va yaqin odamlar bilan yashashning odatiy va kundalik tabiati ekzistensial darajada chuqurroq ijtimoiy ahamiyatga ega bo'lishi mumkin¹.

Oilaviy munosabatlarning uch turi: qarindoshlik, mulk va avlod munosabatlari bilan tashkil etilgan qarindoshlik tizimi mavjud. U faqat odamlar ongida mavjud bo'lib, tabiat tomonidan shartlanmagan. Oila til va madaniyat bilan bir xil tartibdagi tuzilishga ega.

Oilaviy munosabatlarning inson hayoti uchun ahamiyatini birinchi marta Z.Freyd² tasvirlab, insonning onasi, otasi, aka-uka va opa-singillari obrazlariga va ularning xarakterlarining shakllanishidagi roliga alohida e'tibor bergan.

Turli davr va madaniyatlarda oilaviy aloqalarni o'rnatish hamda saqlashning bir necha usullarini tavsiflash uchun "oila" atamasidan foydalanishga nima asos bo'la oladi? Hozirgi vaqtda oila tuzilishidagi o'zgarishlar va ularning antropologik ahamiyati haqida aniq tushuncha yo'q. Birinchidan, oila muloqot uchun manba bo'lib xizmat qiladi. Bu bir oila va boshqa oila o'rtasidagi o'ziga xoslik, individuallik hamda farqlarni ta'kidlaydi. U shaxslararo munosabatlarning deyarli barcha shakllarini qamrab oladi (salomlashish, xayrlashish, bir-biriga murojaat qilish usullari, muhim masalalarni muhokama qilish, rejalar tuzish, oila a'zolari o'rtasida uy maydonini taqsimlash va boshqalar). Ba'zi oilalarda ota-ona, bobo-buvi o'zaro "buvisi" va "bobosi", "dadasi" yoki "onasi" deb murojaat qilishi mumkin. Shaxslarga ism-sharif bilan murojaat qilish avlodlar o'rtasidagi tafovutni kamaytiradi, boshqasida mustahkamlaydi va shu bilan yosh oila a'zolarini butun oilaga tegishli qarorlar qabul qilish imkoniyatidan mahrum qiladi.

Oilaviy diskurs, birinchi navbatda, o'zining tuzilishi bilan ajralib turadi, bu shaxslarning nutq uslubini, ularning intonasiyasini va ular murojaat qiladigan aniq auditoriyani ham o'z ichiga oladi.

¹ Чирва Д.В. Охранительная функция семейного дискурса // Вестник СПбГУ. Сер. 6, 2009, вып. 4. – С. 118-122.

² Змановская Е.В. Психоанализ семьи: исторические парадоксы, теоретические модели, терапевтические возможности // Вестник психоанализа. – № 1, 2011. – СПб: ВЕИП, 2011 – С. 184-195.



Idrok va ongning birlashishi “men” yoki sub’ektivlik deb nomlanuvchi noyob birlikning paydo bo‘lishiga olib keladi. U mustaqil ravishda emas, balki dunyoda insonning o‘ziga xosligini shakllantiradigan ijtimoiy o‘zaro ta’sirlar natijasida paydo bo‘ladi.

Oilaviy muloqot insonning shaxsiyatini shakllantirishda asosiy rol o‘ynaydi, chunki qarindoshlar nafaqat kundalik voqealarni, balki ularning hissiy aloqalarini ham baham ko‘rishadi. Oilaviy hikoyalar oddiy hikoyalardan tashqariga chiqadi; ular shaxslarning qanday gaplashishini, tinglovchilarini va madaniy hikoyalar an’analarni qamrab oladi.

Og‘zaki hikoyalar yozilganlardan farq qiladi, chunki ular hozirgi hayot sharoitlari bilan chambarchas bog‘liqdir. Ushbu bevosita sharoitlarga bog‘liqlik tarqalmagan madaniy aloqa muhitini aks ettiradi³.

Oila alohida ijtimoiy birlik sifatida uning a’zolari o‘rtasidagi o‘zaro munosabatlarni tartibga soluvchi yozma qonunlarsiz ishlaydi. Buning o‘rniga, oila ichidagi dinamik verbal kelishuvlar ba’zida aniq yoki noaniq qoidalarsiz belgilanadi. Yozma huquqiy kodekslarda mustahkamlangan qat’iy normalarning yo‘qligi har bir oilani boshqaradigan urf-odat va chegaralarni tasdiqlash yoki qayta ko‘rib chiqish uchun doimiy munozara hamda suhbatlarni talab qiladi.

O‘tmishdagi o‘zaro munosabatlarga murojaat qilish va ularni diqqat bilan tahlil qilish mumkin bo‘lgan onlayn munosabatlardan farqli o‘laroq, oilaviy nizo va suhbatlar yozilmagan qonunlarga bo‘ysunadi hamda umr bo‘yi davom etishi mumkin.

Oilaviy muhitda muloqot odamlarni doimiy ravishda umumiy diskursga hissa qo‘shishga undaydigan aytilmagan qoidalarga asoslanadi.

Kechki yig‘ilishlar ko‘pincha oilaviy hikoya va voqealarni qayta hikoya qilishni, har bir oilada til o‘yinlari va o‘ziga xos nutq madaniyati orqali tanish muhit yaratishni o‘z ichiga oladi. Ushbu xususiyatlarni tushunish nafaqat diqqat bilan tinglashni, balki

³ Ong W. Orality and literacy. The technologizing of the word. – London; New York, 1982. – 214 p.



ma'ruzachining niyatlari va intonasiyasini tan olish uchun hissiy sezgirlikni ham talab qiladi.

Oilaviy diskurs etnograflar uchun qiyinchiliklar tug'diradi, chunki uning murakkabligi va begonalar uchun oddiy bo'lib tuyulishi mumkin bo'lgan hikoyalarni takrorlash tendensiyasi mavjud. Biroq bu takrorlash tendensiyasi oilaviy diskursni o'rganishga loyiq bo'lgan muhim jihatlarga ham ishora qiladi.

Oila ichidagi muloqot o'zini o'zi ta'minlaydigan va keng qamrovli tizimni yaratib, oilaviy diskursning yopiq siklini shakllantiradi. Ushbu tizimdagi narrativ (hikoyalar)ning takrorlanishi uning o'ziga xos cheklovlari va izolyasiyasi bilan bog'liq. Oilaviy diskursning yaqinligi oilada mavjud bo'lgan odatiy hikoyalar va nutq modellarining cheklanganligi bilan bog'liq. So'z boyligi va tarixi cheklanganligiga qaramay, oilada boy ramziy va xayoliy makon yaratiladi.

Qarindoshlar o'rtasidagi o'xshashlik ham oilaviy nutq doirasiga asoslanadi. Ular o'z his-tuyg'ularini xuddi shu tarzda ifoda etishga moyildirlar, bu vaqt o'tishi bilan bir-biriga nisbatan sezgirlikni yo'qotishiga olib keladi va shu bilan birga, ajoyib effektlarni keltirib chiqarishi mumkin. Bir oila a'zolari orasida ayol va erkak ovozlarning o'xshashligi har doim hayratlanarli.

Oilaviy muloqot sikli yangi a'zolari oila birligiga qo'shish orqali ta'minlanadi. Bola muloqot qilishni o'rganar ekan, u oila tuzilishida ma'lum bir nutq rolini o'ynaydi, qarindoshlar orasida o'z o'rnini belgilaydi. Diskurs yordamida bola o'zini murojaat qilayotgan odam bilan tanishtiradi, uning jinsi va yoshini aniqlaydi. Bir necha avloddan iborat oilalarda oila dinamikasi identifikasiyaning murakkab o'zaro ta'siriga aylanadi. Oila doirasiga qo'shilish oilaviy diskurs sohasiga kirishni anglatadi, bu avlodlar o'rtasidagi tanish muloqot modellarini birlashtirish orqali oilaviy birdamlikni qo'llab-quvvatlaydi. Oila ichidagi muloqotda mustaqil mavzu uchun joy yo'q; oilaning bir qismi bo'lish, belgilangan rivoyatlarni va suhbatlarda o'zingizni joylashtirish usullarini qabul qilish va takrorlash orqali u bilan aloqani namoyish etishni anglatadi. Maxsus kommunikativ amaliyotlar orqali



oilalar o'zlarining birligi va jamoaviy o'ziga xosligini yaratadilar va saqlaydilar, shu bilan birga, sub'ektivlikni rivojlantirish uchun makon bo'lib xizmat qiladilar.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Чирва Д.В. Охранительная функция семейного дискурса // Вестник СПбГУ. Сер. 6, 2009, вып. 4. – С. 118-122.
2. Змановская Е.В. Психоанализ семьи: исторические парадоксы, теоретические модели, терапевтические возможности // Вестник психоанализа. – № 1, 2011. – СПб: ВЕИП, 2011 – С. 184-195.
3. Ong W. Orality and literacy. The technologizing of the word. – London; New York, 1982. – 214 p.
4. Iroda, E., Xalilullo, Q., & Shahnoza, T. (2023). Main units of verbal communication. *образование наука и инновационные идеи в мире*, 22(1), 50-52.
5. Iroda, E. (2023). The body language in different cultures.
6. Abdurahimovna, E. I. (2024). Extralinguistic issues in cross-cultural communication: body language taboos. *Ta'limda raqamli texnologiyalarni tadbiq etishning zamonaviy tendensiyalari va rivojlanish omillari*, 30(3), 92-94.